

О. В. БОДЯНСЬКИЙ

**Нова палеолітична стоянка
в Надпоріжжі**

Весною 1954 р. під час археологічної розвідки автором було відкрито нову палеолітичну стоянку поблизу с. Військового Солонянського району Дніпропетровської області. Вона розташована в балці Скубовій, в околиці правого її мису, на східному шпилі скелястого пасма — частини стрімкого правого берега ріки, висота якого близько 20 м (від старого рівня Дніпра). Коли греблею Дніпрогесу було піднято рівень води в розмитому береговому схилі, на місці стоянки товщиною 5 м частково виступала вершина скелястого шпиля. Він покритий тонким шаром сірого піску, а нижче — тонкими плямистими відкладами кольорових суглинків, що залягають на прошарку каоліну, збагаченому, як і суглинки, жорсткою місцевих порід гнейсогранітів.

Основна частина знахідок виявлена на розмитій поверхні стародавніх жовто-коричневих суглинків, в основі шару сірого середньозернистого, легко зцементованого піску. Неперевідкладені знахідки стоянки стратиграфічно пов'язані з тонким горизонтом алювіального піску і рідше з кольоровими суглинками (рис. 1). В цілому налічується 50 екземплярів розщепленого матеріалу, в тому числі 20 знарядь праці. Знайдено також клиноподібне знаряддя з кварцу і кілька розколотих трубчастих кісток, а також бивень молодого мамонта.

Всі вироби, крім гостроконечника, виготовлені на місці стоянки. Про це свідчать відходи виробництва і плескуватий нуклеус, який має характерно підтесану площину відбивання (рис. 2, 1). З нього відщеплена гластина, оброблена властивою для цієї стоянки мікроретушкою (рис. 2, 2). Вона точно з'єднується з негативом нуклеуса.

Для виготовлення знарядь в основному використовували чорно-сірий плямистий напівматовий непрозорий галечниковий кремій, що майже не піддається патинізації. Рідко вживався жовто-сірий щільний кварцит і місцевий валунний кварц молочно-білого кольору. З цього комплексу виділяється гостроконечник з якісного крейдиного кременю. Його знайдено *in situ* з двома типовими для цієї стоянки виробами.

Всі знахідки ніяких слідів обточування не мають. При виготовленні знарядь з різних порід каменю застосовувалась різна техніка обробки.

Вироби з чорно-сірого кременю характеризуються широкими пластинами та відщепами (рис. 2, 2, 3, 7, 8, 10; рис. 3, 1, 2, 4). Ця стоянка ха-

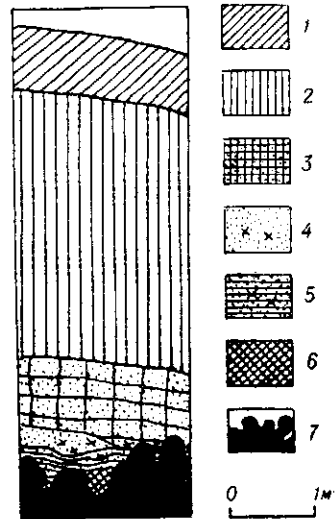

Рис. 1. Розріз стоянки Скубова балка:

1 — чорнозем; 2 — лес; 3 — лесовидний супісок; 4 — пісок із знахідками; 5 — кольорові суглинки; 6 — каолін; 7 — скелі граніту.

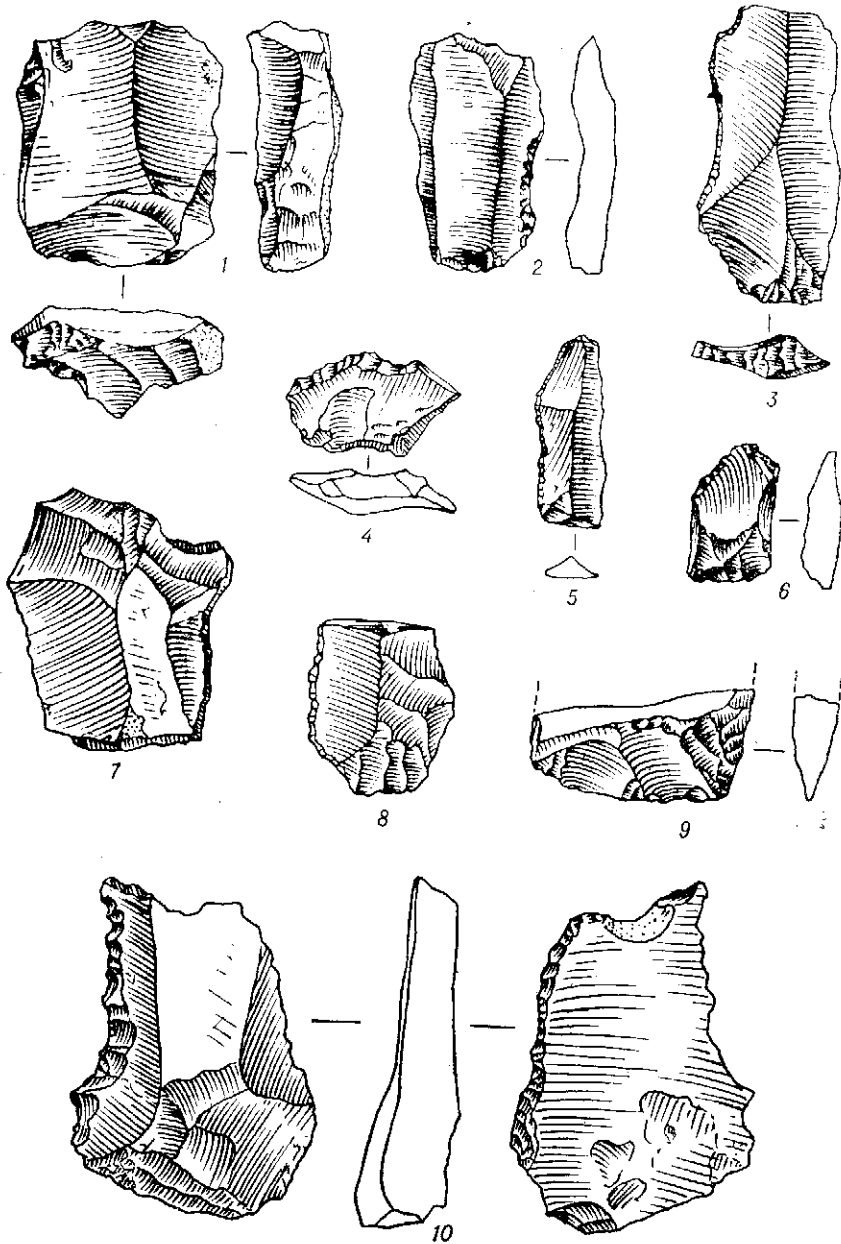

Рис. 2. Інвентар стоянки Скубова балка.

рактизується найдавнішою на території Надпоріжжя технікою коротких пластин — нових для того періоду.

Основу комплексу складають різальні знаряддя для розробки туш забитих тварин. Це широкі грубуваті відщепи-пластини і вузькі платівки різних контурів з перівними гранями (рис. 2, 2, 3, 5; рис. 3, 1, 2). Частина з них дзьобоподібного типу. Всі платівки-різакі підправлялися мікроретушкою, іноді нанесеною з плоского боку знаряддя. Ця ретуш приглуляє один з бокових країв, а іноді переходить і на вершину (рис. 2, 3; 3, 1, 2, 4). Це робилося для того, щоб зручніше було тримати знаряддя в руці, тоді як різальний край лишався необробленим і був дуже гострим, іноді з дрібними щербинами від роботи (рис. 3, 1, 2, 3).

З двох маленьких скребокподібних знарядь одне оброблене щерба-

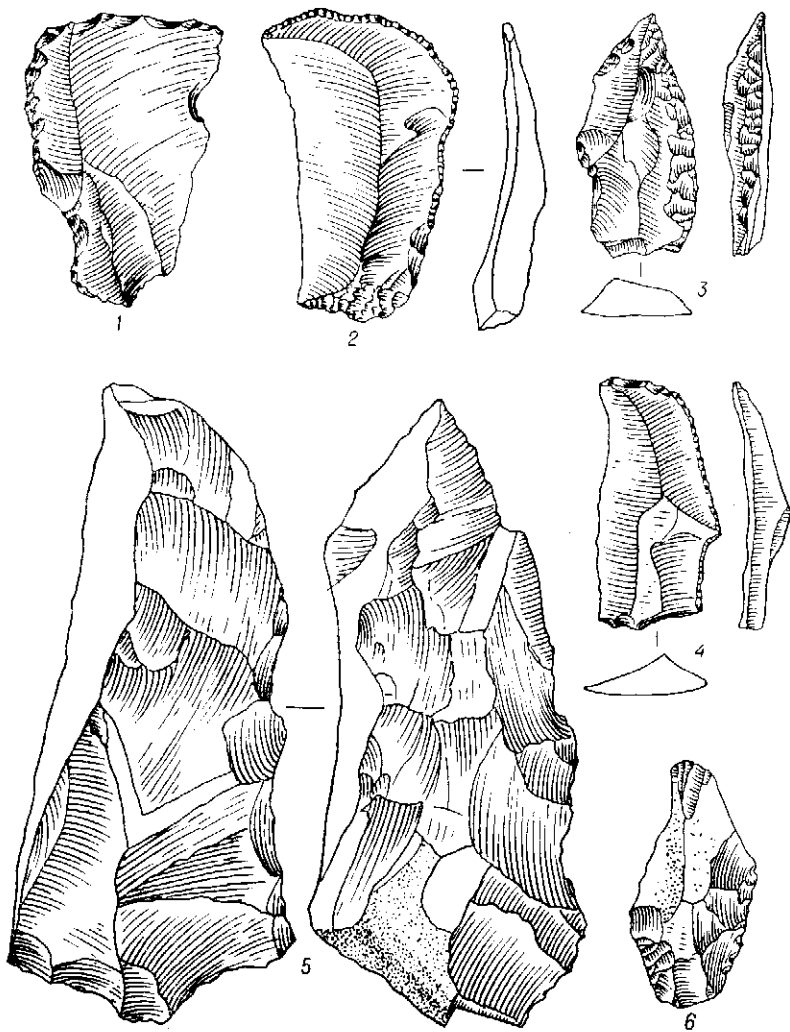

Рис. 3. Інвентар стоянки Скубова балка.

тою ретушню (рис. 2, 4), друге має тупий вузький край з мікроретушню (рис. 2, 6).

Малопоширений на стоянці матеріал — це щільний жовто-сіруватий непрозорий кварцит, від якого в основному збереглися відходи виробництва у вигляді уламків. Пластинчаста техніка на цьому матеріалі зовсім не застосовувалася, і оброблявся він не мікроретушню, а двобічним підтесуванням. Серед виготовлених з нього знарядь є трикутноподібне «рубильце» зі слідами двобічної обробки, але слабо оформлене й невідрізане, а також уламок основи плоского широкого рубильця або гостроконечника двобічної обробки, підправленого дрібною ретушню (рис. 2, 9), та комбіноване знаряддя «різак-гембель». Один край його овалоподібний, оброблений двобічною оббивкою, а протилежний — вузький, з «носком», основа якого підправлена сколом (рис. 3, 6).

Цікава знахідка — типово мустьєрський гостроконечник, принесений, мабуть, з іншого місця, бо ніяких слідів виробництва знарядь з якісного крейдового коричневого кременю на стоянці не знайдено. Він частково покритий плямистою білуватою патиною, але зроблений не на пластині, а на типовому для того часу відшепі, однобічно обробленому мустьєрською східчастою ретушню (рис. 3, 3):

Виявлено тут і масивне знаряддя, виготовлене з місцевого молочно-білого кварцевого валуна, розколотого по довжині могутнім ударом. Воно підправлене з двох боків великими двобічними сколами, а лезо загострене також з допомогою сколів (рис. 3, 5). Про місцеве походження виробу свідчать дрібні відщепи з такого самого кварцу, залишені після його обробки. Вага знаряддя 0,8 кг.

Скубовська стоянка за виробничим інвентарем належить до пізньомустьєрського часу і характеризується пластинчастою технікою, більш рціональною порівняно до техніки двобічної обробки. Відкриття цієї середньопалеолітичної пам'ятки в Надпоріжжі є винятком. Привертає увагу самотність її культури. Подібні до неї за матеріалом виробу з бархатистого сірувато-чорного крапчастого кременю, відкриті автором як окремі знахідки у трьох пунктах. Перший з них — поблизу с. Вовніги на лівому березі Дніпра, нижче ур. Савран. Тут у розмиві крутого схилу третьої тераси долини Дніпра, в піщаних коричневих суглинках, відкладених на скелях між галечниками граніту, знайдено відщепи, аналогічні відщепам балки Скубової, та берцову кістку тварини.

Другий пункт виявлено у с. Микільському, на береговому шпилі напроти скелі Монастирно, над Ненаситецьким порогом. Знахідки залягають на гальках, між піщаними коричнево-червонуватими суглинками. Це дуже грубі відщепи з бархатистого чорно-сіруватого крапчастого кременю.

Сліди третьої стоянки відомі в с. Василівці на лівому березі Дніпра, на північ від колишнього Ненаситецького порога, де у розмиві основи лесової тераси виявлено овальний скребок та інші знаряддя. Вони були в тонкому шарі червоно-жовтого суглинку, що залягав на скелях граніту, покритих тонким шаром обточених гальок з місцевих порід. Тут між залишками пізнішого часу в стародавньому лесі знайдено гостроконечник двобічної обробки, виготовлений з чорно-сіруватого крапчастого напівматового кременю.

Виявлені знахідки мають велике значення для вивчення палеолітичної історії Надпоріжжя.

О. В. БОДЯНСКИЙ

Новая палеолитическая стоянка в Надпорожье

Резюме

В 1954 г. автором на территории Надпорожья была выявлена новая среднепалеолитическая стоянка. Она располагалась на правом берегу Днепра, в балке Скубовой, вблизи с. Войсковое. Материал памятника характеризуется наличием орудий, изготовленных из широких отщепов и пластин, ретушированных по краю. Это пока единственная в Надпорожье стоянка с четко выраженной техникой получения высококачественных пластин.

М. М. ШМАГЛИЙ, І. Т. ЧЕРНЯКОВ

Про проникнення катакомбних племен в Північно-Західне Причорномор'я

У 1969 р. під час досліджень Дністро-Дунайської експедиції, що проводила розкопки кургану № 9 на східному березі Дністровського лиману (Овідіопольський район Одеської області), поблизу с. Єфимівка, розта-